

بررسی رابطه طرحواره های ناسازگار اولیه و تصور از خدا در دانشجویان دانشگاه شیراز^۱

مریم رادی^۲، فریده حسین ثابت^۳، احمد برجلی^۴

تاریخ وصول: ۹۲/۱۱/۸

تاریخ پذیرش: ۹۳/۵/۱۱

چکیده

هدف این مطالعه بررسی رابطه ی بین طرحواره های ناسازگار اولیه و تصور از خدا است. بدین منظور ۱۲۵ نفر از دانشجویان دانشگاه شیراز با استفاده از روش نمونه گیری خوشه ای چند مرحله ای انتخاب شدند. ابزارهای مورد استفاده در این پژوهش عبارت بودند از: پرسشنامه طرحواره های ناسازگار اولیه یانگ، فرم کوتاه (SQ-SF) و پرسشنامه تصور از خدای لارنس (GIS) (لارنس، ۱۹۹۷، صادقی، ۱۳۸۴). یافته ها نشان می دهند که بین طرحواره های ناسازگار اولیه و تصور از خدا رابطه معناداری وجود ندارد. علی رغم عدم همبستگی معنادار میان نمره کلی طرحواره های ناسازگار با متغیر تصور از خدا، بین طرحواره های انزوای اجتماعی، معیارهای سرسختانه و اطاعت با متغیر تصور از خدا رابطه منفی و معنادار وجود دارد. سایر طرحواره های ناسازگار رابطه معناداری را با تصور از خدا نشان نمی دهند. بنابراین می توان گفت کسانی که فکر می کنند خداوند بسیار کنترل کننده است پاسخ های عاطفی منفی در مقابل

۱. این مقاله مستخرج از پایان نامه کارشناسی مولف اول است.

۲. دانش آموخته دوره کارشناسی ارشد روانشناسی دانشگاه علامه طباطبائی maryamradi67@gmail.com

۳. استادیار دانشگاه علامه طباطبائی hoseinsabet@atu.ac.ir

۴. دانشیار دانشگاه علامه طباطبائی borjali@atu.ac.ir

خدا دارند. یعنی فردی که احساس در بند بودن و مختار نبودن می‌کند و احساس می‌کند که هیچ چیز تحت کنترل او نیست دیدگاه منفی نسبت به خدا شکل می‌دهد.

واژگان کلیدی: طحوارهای ناسازگار اولیه، تصور از خدا، دانشجویان.

مقدمه

در طی سالیان دراز خدا موضوع بحث در حوزه های مختلف فلسفی، علمی و روانشناختی بوده است. خدا از دیدگاه های مختلف مورد مطالعه قرار گرفته، که از میان این دیدگاه ها، دو نظریه ی روابط شی و دلبستگی بیان می‌کنند که چگونه تصور یک فرد از خدا شکل می‌گیرد. اهمیت تمایز بین تصور از خدا و مفهوم خدا نمی‌تواند نادیده گرفته شود. مفهوم خدا، به عنوان ارزش های آموخته شده و مذهبی است که خدا را تبدیل به "خدا" می‌کند. در مقابل فهم عقلانی از اینکه خداوند چه کسی یا چه چیزی است، تصور از خدا تجربه ی یک فرد از خداست. تصور از خدا یک الگوی درونی روانشناختی از تصورات افراد در مورد خداست (صادقی، مظاهری و عسگر، ۱۳۸۷) و در واقع یک نوع فرایند ترکیب محفوظات و تنظیم انبوهی از خاطراتی است که ارتباط اولیه با خدا دارد. تصور از خدا مدل کارکردی درونی فرد از اینکه شخصیت خدا چگونه می‌تواند باشد، است. به عبارت دیگر، تصور از خدا از تجربه ارتباط شخص با دیگران است که در حافظه بر اساس عناوینی چون مادر، پدر یا خدا نشانه گذاری می‌شود (لارنس، ۱۹۹۷).

از طرفی، با توجه به نظریه ی یانگ^۲ (۱۹۹۴)، اعتقادات از فرض های زیربنایی نشات می‌گیرند (یانگ، ۱۹۹۹، ترجمه صاحبی و حمیدپور، ۱۳۸۹). بنابراین تصور فرد از خدا که سازه ای ذهنی و عاطفی است نیز می‌تواند تحت تاثیر طحواره های ناسازگار، یعنی بنیادهای تفسیری فرد

1. Lawrence, R.T

2. Young, JE

و برآورده نشدن نیازهای اساسی دوران کودکی (یانگ، کلاسکو^۱ و ویشار^۲، ۲۰۰۳، زانگ^۳ و هه^۴، ۲۰۱۰) توسط والدین قرار گیرد (پیازه^۵، ۱۹۵۴، بالبی^۶، ۱۹۶۹، به نقل از گانتی^۷ و بوری^۸، ۲۰۰۸). در واقع این طرحواره‌های اولیه هستند که باعث می‌شوند که فرد تصور خاصی از خدا داشته باشد. برکاو^۹ و ادواردز^{۱۰} (۱۹۹۴) بیان می‌کنند که تصور از خدا با تحول روابط شیئی رابطه دارد، همچنین تصور از خدا با سبک دلبستگی، تصور از خود و منابع دلبستگی رابطه دارد (رووات^{۱۱} و کیرکپاتریک^{۱۲}، ۲۰۰۲).

طرحواره‌های ناسازگار اولیه^{۱۳}، اعتقادات و فرض‌های نادرستی هستند که تفاسیر، ادراک‌ها، احساسات و رفتارهای ما را تحت تاثیر قرار می‌دهند (یانگ، ۱۹۹۹، ترجمه صاحبی و حمیدپور، ۱۳۸۹). طرحواره‌ها مطابق با پنج نیاز تحولی کودک به پنج حوزه‌ی بریدگی و طرد^{۱۴}، خودگردانی و عملکرد مختل^{۱۵}، محدودیت‌های مختل^{۱۶}، دیگر جهت مندی^{۱۷}، گوش‌بزرگی بیش از حد و درصد بازداری^{۱۸} تقسیم شده‌اند که هر کدام شامل چند طرحواره است (راسین^{۱۹}، ۲۰۰۴).

1. Klosko ,JS
2. Weishaar, ME
3. Zhang, DH.
4. He , HL.
5. Piaget,J.
6. Bowlby
7. Gunty, LA.,
8. Buri, GR.
9. Brokaw, BF.
10. Edwards, KJ.
11. Rowatt, WC.
12. Kirkpatrick, LA.
13. Early maladaptive schema
14. Disconnection and Rejection
15. Impaired Autonomy and Performance
16. Impaired Limits
17. Other- Directedness
18. Overvigilance / Inhibition
19. Racine,CT.

بنابراین نظریه های روابط شیئی و دلبستگی ریشه در دوران اولیه ی کودکی دارند و طرحواره های ناسازگار اولیه نیز در اوایل کودکی ساخته می شوند. در واقع این روابط و تفاسیر ذهنی، پایه ای برای سایر روابط از جمله رابطه با خدا می شوند و این موضوع نقطه ی اتصال این نظریه ها به هم است. نظریه های روانپویشی و شناختی که پشتوانه ی تصور از خدا و طرحواره های ناسازگار اولیه هستند بیان می کنند که این سازه ها در طول اولین روابطی که کودک با مراقبش تجربه می کند، بوجود می آید، یعنی ممکن است فردی که الگوهای خاصی از تفکر بر رفتار روزمره اش حاکم است همان الگوها را به خدا نیز فرافکنی کند (راکلی^۱، ۲۰۰۷).

تاکنون تحقیقات متعددی راجع به رابطه ی طرحواره های ناسازگار اولیه با ویژگی های مختلف والدین انجام شده، برای مثال، شهامت، ثابتی و رضوانی (۱۳۸۹)، در پژوهشی با عنوان بررسی رابطه سبک های فرزندپروری و طرحواره های ناسازگار اولیه، به این نتیجه رسیدند که سبک فرزند پروری با طرحواره های ناسازگار رابطه دارد. راینر^۲ (۲۰۰۸)، نیز در بررسی رابطه طرحواره های ناسازگار اولیه با شیوه های فرزندپروری، نشان داده که تمام سبک های فرزندپروری قابلیت پیش بینی طرحواره های ناسازگار را دارند. گانتی و بوری (۲۰۰۸) نیز در پژوهشی نشان دادند که رفتارهای والدینی بعضی از مقوله های طرحواره های ناسازگار اولیه (مثل بریدگی و طرد و خودگردانی و عملکرد مختل) را بسیار بهتر از مقوله های دیگر (مثل محدودیت های مختل و دیگر جهت مندی) پیش بینی می کند.

بنابراین، پیشینه های ذکر شده نشان می دهند که روابط اولیه ی فرد با والدین و رفتارهای والدینی سازنده ی الگوهای فکری هستند، حال این سوال مطرح است که آیا الگوهای فکری منفی فرد در روابط انسانی می تواند رابطه ی فرد با خداوند را تحت تاثیر قرار دهد یا خیر؟

1. Rackley,B.

2. Rayner,JS.

بیرکی^۱ و بال^۲ (۱۹۸۸) اولین محققانی بودند که رابطه بین والدین و تصور از خدا را کشف کردند. آنها نشان دادند که نشان دهند ترکیب والدین (هم پدر و هم مادر) بیشتر به تصور فرد از خدا ارتباط دارد تا هریک از والدین به تنهایی.

دیکی^۳، اشلمن^۴، مراسکو^۵، شپارد^۶، واندر ولیت^۷ و جانسون^۸ (۱۹۹۷)، بیان می‌کنند که رابطه فرد با مراقبش، چه مثبت و چه منفی، دیدگاه وی از خدا را تحت تاثیر قرار می‌دهد. آنها هم چنین دریافتند که برای کودکی که خود را از والدینش دور می‌بیند خداوند تبدیل به یک جلوی دلبستگی جانشین می‌شود و هر دو والد بر تصور کودک از خدا تاثیر می‌گذارد. ادراک از رابطه مادر/ خدا بیشتر در کودکان بزرگتر وجود دارد و ادراک رابطه پدر/ خدا در کودکان کوچکتر (۴-۵ ساله) وجود دارد. اگر کودک پدر را پرورش دهنده بداند، خداوند را همین طور می‌داند. اگر کودک مادر را قدرتمند بداند، خداوند را هم به همان شیوه ادراک می‌کند. هیل^۹ و هال^{۱۰} (۲۰۰۲)، بیان می‌کنند که تصور ذهنی فرد از خدا و تصور ذهنی فرد از خود، باهم تعامل دارند. در واقع آنها بیان می‌کنند که طرحواره‌های شناختی، رابطه‌ی بین تصور از خود و تصور از خدا را تحت تاثیر قرار می‌دهند. بوری و مولر^{۱۱} (۱۹۹۳) در بررسی جوانان دریافتند که اگر چه تصور از والدین نشان دهنده تصور از خدا می‌باشد اما تصور از خود و عزت نفس شاخصهای بهتری برای چگونگی تصور از خدا می‌باشد به خصوص برای افرادی که اعتقاد به خدا برای آنها بسیار مهم است.

3. Birky, IT.
4. Ball, S.
3. Dickie.,JR.
4. Eshleman, AK.
5. Merasco, DM.
6. Shepard, A.
7. Vander wilt, M.
8. Johnson, M..
9. Hill, TW.
10. Hall, PC.
11. Muller, RA.

اما یافته‌های متناقضی نیز نشان می‌دهند که الگوهای دل‌بستگی معیوب یا طرحواره‌های ناسازگار از طریق مکانیزمی جبرانی می‌توانند منجر به داشتن تصور مثبت از خدا شوند، دیکی و همکاران (۱۹۸۶) شواهدی برای تفسیر جانشینی موضوعات دل‌بستگی یا دل‌بستگی جبرانی در فرزندی که والدینشان طلاق گرفته یا جدا شده‌اند، پیدا کردند. در این موارد در خانواده‌هایی که پدر غایب بود نسبت به خانواده‌هایی که پدر حضور داشت، خدا بیشتر حامی و قدرتمند تصور شده بود (به نقل از صادقی و همکاران، ۱۳۸۷).

راکلی (۲۰۰۷)، به بررسی رابطه‌ی تصور فرد از خدا و طرحواره‌های ناسازگار او پرداخته و نشان داده است که رابطه‌ی معنی‌داری بین همه طرحواره‌های ناسازگار اولیه و تصور از خدا وجود دارد. وی بیان می‌کند که هرچه فرد گرایش بیشتری به داشتن طرحواره‌های ناسازگار اولیه داشته باشد، به همان میزان گرایش به داشتن تصور مثبت از خدا دارد. و در تبیین بدست آوردن این نتیجه بیان می‌کند که فرد یک مکانیزم جبرانی را شکل می‌دهد و در واقع الگوهای دل‌بستگی معیوب خود با والدین را از طریق شکل دهی یک دل‌بستگی ایمن با خدا جبران می‌کند. با توجه به اینکه به نظر یانگ عوامل خانوادگی بیشتر از عوامل محیطی و مدرسه و همسالان در شکل‌گیری طرحواره‌ها موثر هستند (تورس، ۲۰۰۲)، پژوهشگر در پی بررسی این موضوع است که آیا بین طرحواره‌های ناسازگار اولیه که باعث می‌شوند فرد خود و دنیا را منفی ارزیابی کند و تصور فرد از خدا رابطه وجود دارد یا خیر؟

نتایج این تحقیق می‌تواند به مطالعه‌ی علمی راجع به مذهب کمک کند و به درمانگران و حتی موسسات تبلیغی و مذهبی کمک کند تا بتوانند عواملی را که بر تجربه‌ی هیجانی فرد از خدا تاثیر می‌گذارند بهتر بشناسند و بدین ترتیب پاسخگوی نیازهای روانی و مذهبی افراد جامعه باشند. دیگر اینکه بیشتر پژوهش‌ها به بررسی رابطه اختلالات و تصور از خدا پرداخته‌اند و این پژوهش در افراد نرمال به بررسی این موضوع می‌پردازد و می‌تواند در آینده مقایسه‌ای بین افراد نرمال و دارای اختلال صورت گیرد.

۰/۶۶؛ نقص / شرم ۰/۷۹؛ شکست ۰/۸۶؛ وابستگی / بی‌کفایتی ۰/۶۷؛ آسیب‌پذیری نسبت به ضرر و بیماری ۰/۸۲؛ گرفتاری سرسختانه ۰/۷۷؛ اطاعت ۰/۸۰؛ ایثار ۰/۷۱؛ بازداری هیجانی ۰/۸۱؛ معیارهای سرسختانه ۰/۷۵؛ استحقاق ۰/۶۳؛ خویشن‌داری / خود انضباطی ناکافی ۰/۶۹.

آزمون تصور از خدا^۱: لارنس در سال (۱۹۹۷) با تجزیه و تحلیل هنجاریابی ۱۵۸۰ آزمودنی مقیاس تصور از خدا را در دو قسمت ۷۲ ماده‌ای، ۶ زیر مقیاسی و ۳۶ ماده‌ای، ۳ زیر مقیاسی به عنوان زیر مجموعه و فرم کوتاه شده پرسشنامه تصور از خدا ساخت و همبستگی درونی آن را بدست آورد، که برای مولفه حضور ۰/۹۵، چالش ۰/۸۱، پذیرندگی ۰/۸۳، خیرخواهی ۰/۸۴، تاثیرپذیری ۰/۸۹، مشیت الهی ۰/۸۹ بدست آمد. مقیاس ۷۲ ماده‌ای لارنس، توسط مظاهری، صادقی، شهابی زاده و یوری (۱۳۸۴) با توجه به فرهنگ جامعه اسلامی، در ۶ زیر مقیاس و بصورت مقیاسی ۳۳ ماده‌ای بازسازی شده است. آزمودنی‌ها بعد از مطالعه هر جمله میزان تطابق آنها با تصور از خدای خویش بر روی یک مقیاس ۵ درجه‌ای از کاملاً مخالف تا کاملاً موافق، تعیین می‌کنند. نتیجه انجام این آزمون ۶ نمره است که گستره نمرات برای هر سوال از ۱ تا ۵ در تغییر می‌باشد. پایایی این آزمون را توسط آلفای کرونباخ ۰/۸۶ بدست آورده است. او سپس پایایی آزمون باروش اجرای مجدد مورد اندازه‌گیری قرار گرفت و ضریب همبستگی بین نمرات دو بار اجرای آزمون ۰/۸۷ بدست آمد. (صادقی، ۱۳۸۴) پایایی این آزمون در این پژوهش با استفاده از آلفای کرونباخ ۰/۸۶ بدست آمده است.

به منظور پاسخگویی به سوال‌های پژوهش با استفاده از نرم افزار SPSS 18 از ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون استفاده شده است. جهت بررسی نرمال بودن توزیع از آزمون کولموگروف اسمیرنوف استفاده گردید.

یافته‌ها

1. God Image Scale (GIS)

بین مولفه‌های متغیر طرحواره‌های ناسازگار، طرحواره‌های محرومیت هیجانی، رها شدگی، نقص/شرم، ناکامی، وابستگی، آسیب‌پذیری، گرفتاری، اطاعت، بازداری هیجانی، معیارهای سرسختانه و استحقاق سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ داشتند که به منظور نرمال‌سازی از لگاریتم این طرحواره‌ها استفاده گردید، بدین ترتیب همه طرحواره‌ها به جز طرحواره‌های نقص/شرم، ناکامی، وابستگی، آسیب‌پذیری نرمال شدند. توزیع این چهار طرحواره با هیچ‌کدام از روش‌های حذف داده‌های پرت و انتهایی توزیع و روش‌های لگاریتم، مجذور و معکوس‌سازی داده‌ها نرمال نشد.

به منظور بررسی رابطه نمرات آزمون تصور از خدا و نمرات آزمون طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. از مفروضه‌های استفاده از همبستگی پیرسون، خطی بودن رابطه بین متغیرها می‌باشد. جهت بررسی این مفروضه از آزمون خطی بودن استفاده شد. آماره f این آزمون برابر ۲۴/۴۵ است که در سطح ۰/۰۴۹ ($p < ۰/۰۵$) معنادار است و این بدان معناست که رابطه بین متغیرهای مورد بررسی خطی است. همچنین هر یک از طرحواره‌های ناسازگار اولیه با متغیر تصور از خدا رابطه خطی داشتند. با توجه به برقرار بودن مفروضه‌ها به منظور بررسی این فرضیه از آزمون پیرسون استفاده شد. سطح معناداری آماره I ضریب همبستگی پیرسون ۰/۲۳ شده است و این مقدار از ۰/۰۵ بزرگتر است بنابراین با اطمینان ۹۵ درصد فرض صفر مبنی بر عدم همبستگی تأیید می‌شود. بنابراین بین طرحواره‌های ناسازگار اولیه و تصور از خدا رابطه معناداری وجود ندارد. همبستگی خرده‌آزمون‌های طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه با تصویر از خدا نیز بررسی شدند که نتایج آن در جدول ۲ آمده است. علی‌رغم عدم همبستگی معنادار میان نمره کلی طرحواره‌های ناسازگار با متغیر تصور از خدا، بین طرحواره‌های انزوای اجتماعی، اطاعت و معیارهای سرسختانه با متغیر تصور از خدا رابطه منفی و معنادار وجود دارد. سایر طرحواره‌های ناسازگار رابطه معناداری را با متغیر تصور از خدا نشان نمی‌دهند. به منظور تعیین اینکه کدام یک از این خرده‌آزمون‌ها می‌توانند به طور مستقل نمره آزمون تصور از خدا را پیش‌بینی نمایند از تحلیل رگرسیون چند متغییری استفاده شد. با توجه به نرمال نبودن توزیع

طرح‌واره‌های نقص/شرم، ناکامی، وابستگی، آسیب‌پذیری، این طرح‌واره‌ها در تحلیل رگرسیون از بین طرح‌واره‌ها کنار گذاشته شدند. نتایج این بررسی در جدول‌های ۳ و ۴ آمده است. جدول ۲. ضرایب همبستگی پیرسون متغیر تصور از خدا و هر یک از طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه

متغیر	r
(۱) تصور از خدا	۱
(۲) محرومیت هیجانی	-۰/۰۵
(۳) رهاشدگی	۰/۰۲
(۴) بی‌اعتمادی	-۰/۰۸
(۵) انزوای اجتماعی	-۰/۲۷*
(۶) گرفتاری	۰/۰۳
(۷) اطاعت	-۰/۱۲*
(۸) فداکاری	۰/۰۸
(۹) بازداری هیجانی	-۰/۰۰۷
(۱۰) معیارهای سرسختانه	-۰/۱۳*
(۱۱) استحقاق	-۰/۰۴
(۱۲) خوب‌بستن‌داری	-۰/۰۱

$P < ۰/۰۵^*$

جدول ۳. خلاصه نتایج آماره‌های مربوط به برازش مدل

R	R ²	خطای استاندارد برآورد	F	Sig
۰/۳۵	۰/۱۲	۰/۶۷	۱/۵۶	۰/۰۲

با توجه به نتایج جدول، ضریب همبستگی چندگانه بین مجموع متغیرهای پیش‌بین (طرح‌واره‌های ناسازگار) و متغیر ملاک (تصور از خدا) برابر ۰/۳۵ می‌باشد. همچنین مقدار ضریب تعیین (مجذور r) برابر با ۰/۱۲ می‌باشد که نشان‌دهنده میزان تبیین واریانس و تغییرات تصور از خدا توسط طرح‌واره‌های ناسازگار می‌باشد. همچنین معناداری آماره F بدست آمده نشان می‌دهد خرده‌آزمون‌های طرح‌واره‌های ناسازگار قادرند تغییرات مربوط به بعد تصور از

خدا را به خوبی تبیین کنند در ادامه ضرایب غیر استاندارد و استاندارد هر یک از طرحواره‌های ناسازگار و معناداری این ضرایب در جدول ۴ آورده می‌شود.

جدول ۴. جدول ضرایب B و Beta حاصل از تحلیل رگرسیون چند متغیره بین طرحواره‌های ناسازگار و تصور از خدا

Sig	T	ضرایب استاندارد نشده		مدل
		Beta	B	
۰/۰۰	۱۱/۷۲	--	۱۱/۳۳	ثابت
-۰/۷۱	-۰/۳۶	-۰/۰۳	۷/۶۸	محرومیت هیجانی
۰/۸۱	۰/۲۳	۰/۰۲	۸/۹۰	رها شدگی
۰/۹۷	-۰/۰۳	-۰/۰۰۴	۰/۳۰	بی‌اعتمادی/ بد رفتاری
۰/۰۰۲	-۳/۱۴	-۰/۳۰	۰/۳۱	انزوای اجتماعی
۰/۲۸	۱/۰۸	۰/۱۱	۸/۴۹	گرفتاری/ در دام افتادگی
۰/۳۰	-۱/۰۲	-۰/۱۲	۹/۶۵	اطاعت/ پیروی
۰/۶۵	۰/۴۵	۰/۰۴	۰/۲۶	فداکاری
۰/۷۹	۰/۲۶	۰/۰۲	۷/۹۱	بازداری هیجانی
۰/۱۸	۱/۳۲	۰/۱۵	۰/۳۰	معیارهای سرسختانه
۰/۷۹	-۰/۲۵	-۰/۰۲	۰/۳۲	استحقاق
۰/۶۴	۰/۴۶	۰/۰۴	۹/۷	خویشننداری

طبق اطلاعات مندرج در جدول ۴، طرحواره‌ی انزوای اجتماعی دارای ضریب B برابر با $-۱/۰۰۳$ می‌باشد. معناداری این ضریب را از سطح معناداری آزمون t این طرحواره که برابر $۰/۰۰۲$ و معنا دار است با توجه به ضریب به دست آمده می‌توان معادله پیش بینی تصور از خدا را به وسیله طرحواره مذکور به شرح زیر نوشت:

$$(۱/۰۰۳ \times \text{انزوای اجتماعی}) - ۱۳۲/۹۸ = \text{تصور از خدا}$$

بنابراین انزوای اجتماعی می‌تواند متغیر تصور از خدا را به طور مستقل پیش بینی نماید.

بحث و نتیجه‌گیری

بر طبق یافته‌های این پژوهش بین طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه و تصور از خدا در سطح ۰/۹۵ رابطه معنادار وجود ندارد. اما طرح‌واره انزای اجتماعی با ضریب رگرسیون ۰/۲۷- و در سطح معناداری ۰/۰۱، معیارهای سرسختانه با ضریب رگرسیون ۰/۱۳- و در سطح معناداری ۰/۰۱ و اطاعت با ضریب رگرسیون ۰/۱۲- و در سطح معناداری ۰/۰۱ به طور منفی با تصور از خدا رابطه دارند. مقدار ضریب تعیین برابر با ۱۲٪ می‌باشد که نشان می‌دهد ۱۲٪ درصد از تغییرات تصور از خدا توسط طرح‌واره‌های ناسازگار تعیین می‌شود.

این یافته‌ها به نحوی با نتایج تحقیقات هیل^۱ و هال^۲ (۲۰۰۲)، که بیان می‌کنند که تصور ذهنی فرد از خدا و تصور ذهنی فرد از خود، باهم تعامل دارند و طرح‌واره‌های شناختی، رابطه‌ی بین تصور از خود و تصور از خدا را تحت تاثیر قرار می‌دهند و بوری^۳ و مولر^۴ (۱۹۹۳) در بررسی جوانان دریافتند که اگر چه تصور از والدین نشان دهنده تصور از خدا می‌باشد اما تصور از خود و عزت نفس شاخصهای بهتری برای چگونگی تصور از خدا می‌باشد به خصوص برای افرادی که اعتقاد به خدا برای آنها بسیار مهم است. بوری و مولر (۱۹۹۸) که بیان می‌کنند به نظر می‌رسد که عزت نفس با درک اینکه خداوند نسبت به فرد چه کسی است رابطه دارد، همسو است.

در حالیکه در تنها پژوهشی که بطور مستقیم مربوط به این موضوع می‌شود، راکلی (۲۰۰۷) بیان می‌کند که رابطه‌ی منفی بین تصور از خدا و طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه وجود دارد؛ یعنی وی بیان می‌کند که هر چه طرح‌واره‌های ناسازگار فرد بیشتر باشند فرد از طریق یک مکانیسم جبرانی تصور مثبت تری از خدا را شکل می‌دهد.

این نتیجه باید با توجه به اینکه دریافته ایم زیر مقیاس‌های یکی از ابزارها، یعنی مقیاس تصور از خدا، با هم همپوشانی دارند مورد بررسی قرار گیرد. یعنی این مقیاس به جای سنجش

-
1. Hill, T.W.
  2. Hall, P.C.
  3. Gunty, Buri
  4. Muller, JM.

شش سازه، فقط یک سازه را اندازه می‌گیرد. که این امر می‌تواند منجر به تحریف نتایج شود. از طرفی ممکن است این مقیاس مفهوم فرد از خدا و نه تصور وی از خدا را مورد سنجش قرار دهد چرا که وقتی فردی به سوالات پاسخ می‌دهد در واقع دانش عقلانی خود در مورد خدا را بیان می‌کند چون به هر سوالی فکر می‌کند (راکلی، ۲۰۰۷). در صورتی که این گفته صحیح باشد باید مطالعه ای مجدد انجام شود تا مشخص شود که آیا نظریه ی جبران که بیان می‌کند که فرد یک مکانیزم جبرانی را شکل می‌دهد و در واقع الگوهای دلبستگی معیوب خود با والدین را از طریق شکل دهی یک دلبستگی ایمن با خدا جبران می‌کند درست است یا نظریه ی همایندی که بیان می‌کند دلبستگی فرد به خدا همانند دلبستگی وی نسبت به والدینش است (راکلی، ۲۰۰۷). اما علی‌رغم عدم همبستگی معنادار میان نمره کلی طرحواره های ناسازگار با متغیر تصور از خدا، بین طرحواره های انزوای اجتماعی، معیارهای سرسختانه و اطاعت با متغیر تصور از خدا رابطه منفی و معنادار وجود دارد سایر طرحواره های ناسازگار رابطه معناداری را با تصور از خدا نشان نمی‌دهند.

تصور از خدا تجربه ی یک فرد از خداست و در واقع یک نوع فرایند ترکیب محفوظات و تنظیم انبوهی از خاطراتی است که ارتباط اولیه با خدا دارد. این رابطه می‌تواند احساس اطمینان بنیادی را به فرد بدهد، اما می‌تواند به عنوان منبع برانگیزنده ی وحشت، اضطراب، ناخرسندی یا عصبانیت نیز باشد (براما^۱، مویی^۲، شاپ جونکر^۳، ون تیلبورگا^۴ و دگا، ۲۰۰۸). یعنی اگر فرد احساس کند که از جهان منزوی است (طرحواره انزوای اجتماعی)، یا باید برای اجتناب از پیامدهای منفی کنترل خود را به دیگران بسپارد (طرحواره اطاعت) یا به بی‌نقص‌گرایی و قوانین غیر قابل انعطاف معتقد باشد (طرحواره ی معیارهای سرسختانه) احتمال اینکه تصور وی از خدا

-
1. Braama, AW.
  2. Mooi, B.
  3. SchaapJonker, J.
  4. Van Tilburga.W.

منفی باشد بیشتر می‌شود. ویگند^۱ و ویس^۲ (۲۰۰۶)، بیان می‌کنند که تصور یک فرد از خدا به عنوان کنترل‌کننده یا غیر کنترل‌کننده، پاسخ‌های عاطفی در مقابل فکر کردن به خدا را تعدیل می‌کند. چرا که طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه تصور از خود فرد را نیز شکل می‌دهد و مشخص شده که تصور از خود می‌تواند با تصور از خدا رابطه داشته باشد. کسانی که فکر می‌کنند خداوند بسیار کنترل‌کننده است پاسخ‌های عاطفی منفی در مقابل خدا دارند. یعنی می‌توان گفت فردی که احساس در بند بودن و مختار نبودن می‌کند و احساس می‌کند که هیچ چیز تحت کنترل او نیست دیدگاه منفی نسبت به خدا شکل می‌دهد.

این پژوهش با محدودیت‌هایی مواجه بوده، از آنجا که روش پژوهش از نوع همبستگی است، نتیجه‌گیری علی‌امکان پذیر نیست. با توجه به محدود بودن پژوهش‌ها در این زمینه باید تحقیقات بیشتری انجام شود. همچنین به دلیل همپوشانی زیر مقیاس‌های مقیاس تصور از خدا و همچنین نداشتن گزینه‌ی "مطمئن نیستم" یا "در مورد من صدق نمی‌کند" برای کسانی که به جمله‌ی نوشته شده اعتقاد ندارند و وجود نداشتن ابزار یا گزینه‌ی در ابزارهای مورد استفاده برای سنجش مقبولیت اجتماعی و خوب جلوه دادن خود باید به دنبال ابزارهای بهتری باشیم و سعی کنیم افراد معتقد به مذاهب مختلف را با یکدیگر مقایسه کنیم. از نظر پژوهشی نیز این پژوهش ممکن است بر روی مقاطع سنی دیگر انجام گیرد، تا از ای نظریه تعمیم‌پذیری پژوهش بالارود. همچنین باید نقش متغیرهای واسطه‌ای نظیر میزان فشار روانی تجربه شده و شیوه‌های فرزندپروری والدین در شکل‌گیری تصور از خدا و طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه مورد بررسی قرار گیرد. پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های مشابهی نیز در زمینه رابطه طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه و تصور از خدا در فرزندان و والدین انجام گیرد تا بتوان به نقش انتقال بین نسلی این متغیرها پی برد. درمانگران و مبلغان مذهبی می‌توانند با استفاده از نتایج این پژوهش فهم بهتری از عوامل

1. Wiegand, KE.
2. Weiss, HM.

درونی که تصور از خدای فرد را تحت تاثیر قرار می دهند بدست آورند چرا که تصور از خدا بر بسیاری از جنبه های زندگی فرد تاثیر می گذارد.

منابع

- شهامت، فاطمه (۱۳۸۹). پیش بینی نشانه های سلامت عمومی (جسمانی سازی، اضطراب و افسردگی) بر اساس طرحواره های ناسازگار اولیه. پژوهش های نوین روانشناسی، سال ۵. شماره ۲۰ صفحه ۱۰۷-۱۲۷.
- شهامت، فاطمه؛ ثابتی، علیرضا؛ رضوانی، سمانه (۱۳۸۹) بررسی رابطه سبک های فرزندپروری و طرحواره های ناسازگار اولیه. مطالعات تربیتی و روانشناسی، سال ۲، شماره ۲، صفحه ۲۵۴-۲۳۹.
- صادقی، منصوره سادات. بررسی رابطه روش تربیت دینی با تصور از خدا در دانشجویان. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه شهید بهشتی. ۱۳۸۴.
- صادقی، منصوره سادات، مظاهری، محمد علی، عسگر، سعاده ملک. (۱۳۸۷). والدین، خود و دیگران مهم: منابع تصور از خدا. مجله علوم رفتاری، دوره ۲، شماره ۱، ۹۶-۸۳.
- کریمی زارچی، مهدی (۱۳۹۰). بررسی نقش واسطه ای طرحواره های ناسازگار اولیه بین سبک های فرزندپروری ادراک شده و صفات شخصیتی خوشه B. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی.
- مظاهری، محمد علی؛ صادقی، منصوره سادات؛ شهبانی زاده، فاطمه و یآوری، فاطمه. بررسی رابطه سبکهای دلبستگی و دلبستگی به خدا با تصور از خدا. چاپ نشده. پژوهشکده خانواده. ۱۳۸۴.
- یانگ، جفری. شناخت درمانی اختلالات شخصیت. ترجمه: صاحبی، علی، حمید پور، حسن (۱۳۸۹). تهران: نشر آگاه.

Adler , A.(1956)The individual psychology of Alfred adler , H. Lansbacher and R.R Ansbacher(eds).new yourk: Harper torch books.

Birky, IT., Ball, S. (1988) Parental trait influence on God as an object representation. *Journal of Psychology*,122(2);133-137.

- Braama, AW., Mooi, B., Schaap-Jonker, CJ., Van Tilburg, W., & Deeg, DJH. (2008). God image and Five-Factor Model personality characteristics in later life: A study among inhabitants of Sassenheim in The Netherlands, *Mental Health, Religion & Culture*, 11(6), 547-559.
- Brokaw, BF., & Edwards, KJ. (1994). The relationship of God image to level of object relations development. *Journal of Psychology and Theology*, 22(4), 352-371.
- Buri, JR., & Mueller, RA. (1993). Psychoanalytic theory and loving God concepts: Parent referencing versus self-referencing. *The Journal of Psychology*, 127(1), 17-27.
- Dickie, JR., Eshleman, AK., Merasco, DM., Shepard, A., Vander wilt, M. Johnson, M. (1997). Parent-child relationships and children images of God. *Journal for scientific study of religion*, 36(1), 25-43.
- Gunty, AL., Buri, J. R. (2008). Parental Practices and the Development of Maladaptive Schemas. Online Submission, Paper presented at the Annual Meeting of the Midwestern, *Psychological Association* (Chicago, IL, 33pp).
- Hill, PC., & Hall, TW. (2002). Relational schemas in processing one's image of God and self. *Journal of Psychology & Christianity*, 21(4), 365-373.
- Lawrence, R.T. (1997). Measuring the image of God: The God image inventory and the God image scales. *Journal of Psychology and Theology*, 25, 214-226.
- Racine, CT. (2004). *Does religious coping moderate the relationship between early maladaptive schemas and negative trait affect, college Adjustment, and Alcohol Use?* Doctoral Dissertation. Forham University. Retrieved from ProQuest Dissertations and Theses.
- Rackley, B. (2007). *God image and early maladaptive schemas: A correlational study.* Doctoral Dissertation. Regent University. Retrieved from ProQuest Dissertations and Theses.
- Rayner, JS. (2008). *The relationship between patterns of relating and early maladaptive schemas.* Doctoral Dissertation, University of Mississippi. Retrieved from ProQuest Dissertations and Theses.
- Rowatt, WC., & Kirkpatrick, LA. (2002). Two dimensions of attachment to God and their relation to affect, religiosity, and personality constructs. *Journal for the Scientific Study of religion* 41:4, 41(4), 637-651.
- Torres, C., Early maladaptive schemas and cognitive distortions in psychopathy and narcissism. (2002). thesis for the degree of clinical psychology, Austurlian national university. Retrieved from ProQuest Dissertations and Theses.
- Young, JE., Weishaar, ME., Klosko, JS. (2003). *Schema therapy :a practitioners guide.* Newyork: Guildford Press.
- Zhang, D.H., & He, H.L. (2010). Personality traits and life satisfaction: A Chinese case study. *Social Behaviorand Personality*, 38(8), 1119-1122.